

Ino. 1942/2

STUDII GERMANISTE

DIALECTUL AȘA NUMIT SĂSESC

AL

GERMANILOR DIN TRANSILVANIA

ȘI

ELEMENTELE ROMÂNE CUPRINSE ÎN EL

DE

DR. EM. GRIGOROVITZA

(BERLIN 1900)

BUCUREȘTI

EDITURA „NOUEI REVISTE ROMÂNE“

20, PASAGIUL ROMÂN, 20

1900

Prețul 1 leu.

B265623

STUDII GERMANISTE

DIALECTUL AȘA NUMIT SĂSESC

AL

GERMANILOR DIN TRANSILVANIA

ȘI

ELEMENTELE ROMÂNE CUPRINSE IN EL

DE

DR. EM. GRIGOROVITZA

(BERLIN 1900)

BUCUREȘTI

EDITURA „NOUEI REVISTE ROMÂNE“

20, PASAGIUL ROMÂN, 20

1900

ROMÂNISMELE

ÎN

DIALECTUL GERMAN AL SAȘILOR DIN TRANSILVANIA

Nu am avut surprindere mai plăcută în tot timpul studiilor mele la universitatea din Berlin decît în primăvara anului curent, cînd veneratul meu profesor și director al seminarului germanic, ilustrul membru al academieî locale, Dr. Weinhold, mi-a atras cu prilejul unor sfaturi date relativ la cursul său interesant de limbă saxonă veche, atenția asupra activității ce o desvoltă Sașii din Transilvania pe terenul cercetărilor lingvistice referitoare la dialectul lor. Am resfoit diferitele scrieri noi și vechi ale vecinilor noștri de dincolo de Carpați, pe rînd cum mî-a fost posibil să le găsesc după notițele bibliografice primite, și mărturisesc că am rămas uimit de ceia ce am constatat. În adevăr, o serie nesfîrșită de cercetări istorice și lingvistice făcute de niște modești profesori și preoți isolați prin micile orășele ardelenestî și cu toate acestea conce-

pute cu multă pricepere și înainte de toate cu o iubire de neam și limbă maternă demnă de imitat.

Ast-fel mi-a fost dat să văd spre nu mai puțină mirare, cum la anul 1796 deja apărea la Göttingen studii destul de remarcabile asupra germanilor transilvăneni scrise de Schlözer sub titlul de «Kritische Sammlungen» împreună cu articole tot atât de interesante cu cuprins corelativ, așa d. e «Deutsche Ritter in Burzenland», «Geschichte der Petschenger», «Die Komaner (Kumanen) in unserem Lande», etc. etc. Am găsit apoi vechea revistă însemnată «Archiv für siebenbürgische Landeskunde» cu felurite studii curioase; așa bunăoară în tomul din 1845 unul intitulat: «Entwicklung der wichtigsten Grundsätze für die Erforschung der *walachischen* Sprache», sau un altul în volumul din 1830 tratând despre «Seltene römische dacische Münzen», sau iar altul din 1838 cu titlul: «Reisebericht über die Karpathen, welche Siebenbürgen von der Kleinen Walachei trennen», etc. etc. Nu mai vorbesc de reviste de aceeași specialitate ce apar de la 1850 încoace la Sibiu, Brașov, etc. În una din ele am găsit spre pildă o colecție măricică de numiri paralele (române-germane-latine) referitoare la flora Transilvaniei. De tot precioase mi-au părut însă tratatele de domeniu etnografic, istoric-cultural, filologic și lingvistic, printre cari mai ales publicațiunile în materia din urmă au un avânt de tot considerabil și încep asemenea încă din secolul al

optsprezecelea. Ast-fel avem întâi scrierile dialectologice ale lui Binder (1770), Seyvert (1781), I. Karl Schuler (1830), apoi lucrările multiple de aceeași natură ale lui Frider, Müller, Leonhard, Traus, Thalmann, Kraus, Steinburg; după ele urmează cercetările speciale dialectologice cu privire la vocalism și consonantism în limbajul Sașilor transilvăneni de Baumgarten, Iacobi; Haltrich, Marienburg. Metz, Wolff, Schuster, Kramer, Passbusch ș. a. trecînd încet însă sigur și progresiv la nivelul cercetărilor mai recente și corespunzătoare spiritului științific nou, cum sunt de exemplu lucrările din urmă de Ziegler, Scheier, Keinzel, Berger și Dr. Kisch.

Cît despre noi Români, cred că este locul aci să spun, ca în intervalul acesta lung, noi pentru limba noastră proprie, pe terenul indicat am făcut în proporție cu acești vecini laborioși mult mai puțin. Ba în loc să ne luăm exemplu de la atîta manifestare de iubire de neam și limbă maternă, ne-am mîngîiat în disprețul nostru cu vechea gluma, că Sașii sunt așa de înapoiați și în decădere cu limba lor, încît trebuie să vorbească între ei romînește, dacă se întîlnesc pe la bîlciuri și nu sunt din aceeași localitate. Habar n'avem de lupta ce a dus'o pătura inteligentă a acestor colonii de rasă teutonică pripășite prin văile Carpaților, pentru conservarea dialectului lor, detestat poate de alții, iubit însă de ei înșii.

Mă întorc însă la constatarea activității explora-

tive lingvistice a acestor vecini, mai ales la cea din ultimile decenii și pe baza materialului adunat din scrierile sus arătate voi încerc să stabilesc în mod critic elementele române existente în limbajul populației germane din Transilvania. Să mi se îngăduie însă a face mai înainte câte-va observații necesare șirului de idei care m'a condus la această cercetare.

Masele coloniștilor germani din Ardeal, venite unele, precum se constată din istorie, încă pe vremea regelui ungar Gheza, altele sub domnia lui Andrei II, — chemate cum se crede, pentru fortificarea populației la hotar, tocmai din regiunile de pe lângă gurile Rinului, unde era probabil supra-populație, — au trebuit fatalmente să-și aproprieze la transferarea lor subită într'o țară cu condițiuni climaterice și etnografice cu totul deosebite, chiar de la început, deprinderi, și înainte de toate terminii de numire noi de la locuitorii băștinași. Și așa, Românii transilvăneni au fost vrînd nevrînd instructorii acestor coloniști de la nord strămutați din șesurile lor, între Carpații umbroși, și în șirul secolelor, cît a durat aclimatisarea etnică a noilor veniți în regiunile frumoase și fructifere ale Ardealului, ei cu toată superioritatea lor culturală, cu toată energia de a conserva caracterul tipic al naționalității lor, totuși au absorbit o sumă necrezut de mare de elemente de vorbire de la oamenii noștri. Dacă și aceștia la rîndul lor au luat câte

ceva de la coloniști, este o chestie tot atât de importantă, pentru care va trebui un studiu detaliat și special, condițiunile de absorbire fiind cu totul altele și tenacitatea de conservare la poporul nostru român prezentându-se cu mult superioară. Eu mi-am propus, cum zic, a demonstra înainte de toate, ce am găsit din scrierile linguiștilor germani transilvăneni și mă voi ocupa de astă dată în special cu constatarea elementelor române din punct de vedere lexicografic. Căci să nu se uite, — și aici trebuie să relev din nou imensul progres ce l-au realizat acești vecini germani, — că ei lucrează din resputeri de a stabili un dicționar local al dialectului lor și al subdialectelor în care se despică acesta, tinzând a construi, ca să zic așa, un idisticon spectral menit a păstra originalitatea limbei lor aduse de la nord, ori cât de curioase divergențe ar presenta ea față de celelalte dialecte germane existente. În aceste sforțări însă de a salva cât se poate de mult chestia purității originii germane, se presintă pentru noi Români ocasiunea de a vedea, cari din așa zisele idiotisme ale limbei săsești sunt luate din averea noastră, sunt elemente curat românești. Acest lucru, e cu atât mai delicat și dificil, de vreme ce nu toți scriitorii germani de dincolo au francheța de a indica terminii cari li se par luați de la noi, ci stărue unii din contra, a reclama totul în partea lor, hazardându-se adesea la niște conjecturi lingvistice și fi-

lologice pe cît de fantastice, pe atît de imposibile. Zic imposibile, căci cu ajutorul regulilor fonetice stabilite astăzi mai ales în domeniul filologiei germane și prin elucidarea istorică neapărată la cercetarea tuturor acestor chestiuni, adevărul este în cele mai frecvente cazuri lesne de constatat.

Am luat deci aceste materialuri dialectologice și lexicografice, cum au fost adunate și în parte aranjate de autorii de la 1850 încoace: Haltrich, Kramer, Schuller jun., Passpusch, A. Scheiner, I. Roth, Dr. Keinzl și Dr. Kisch și, examinîndu-le, am scos pe rînd tot ce este de origine neîndoielnic românească, precum și ce este trecut prin filiațiune de la noi în limba lor, înșirînd cele găsite, pentru aspectul mai lesne în mod alfabetic.

Trebue să mai adaog însă relativ la diferențierea dialectică a limbei germanilor din Transilvania că regiunea de unde este luat cuvîntul, deși pentru noi ca Români este de puțină importanță, (dat fiind caracterul neîndoelnic românesc), pentru populațiunea așa numită saxonă a Transilvaniei este un ce foarte însemnat. Se știe astăzi în mod precis, mai ales din ultima cercetare erudită de Dr. Kisch, că limba vorbită de Sașii din nordul Ardealului este identică aproape idiomului din Franconia regională a Moselei (Moselfränkisch) și că numele de limba saxonă fiind numai ceva fictiv, această complexitate de subdialecte reprezentată în acest nume tradițional deși greșit, se compune din mai multe grupuri de

idiome distincte. Ele își au și denumirile lor precise, după cum s'a reușit a stabili raporturile lor cu regiunea germană din care au fost probabil importate, ast-fel încît deosebim: idiomul populațiunii din nordul Transilvaniei, așa numit: «Nösner Mundart», considerat ca cel mai important și fiind deci și cel mai bine studiat; apoi idiomul așa numit «Burzenländermundart» (din țara Birsei,) din cari se separ idiomele orășănești cum este de e. cel al Brașovului, cel al Mediașului studiat de curînd de Scheyer ș. a. Pe toate aceste idiome le unește ca ramura germană de jos dusă în Transilvania de coloniști, dialectul tuturor sașilor ardelenesți «Siebenbürger niederdeutsche Mundart» avînd ca caracteristică, fenomenul comun al aceleor limbi germane cu epitetul de «Niederdeutsch» (germana de jos), ce nu s'a supus în toate așa numitei legi de substituire consonantică (Lautverschiebung.)

Prin toate aceste idiome transilvănene se manifestă de clar înriurirea limbei române și ca să încep însfirșit a proba aceasta cu dovezi autentice, voi lua întâiu o serie de terminii aflați și scoși din scrieri germane-sase mai vechi.

Seria I.

Almes, (Zeitfauf, Weinfauß = adică aldămaș,) vine fără îndoială de la terminul nostru aldămaș (luat și de noi probabil de la alții) însă nu

cum pretinde I. K. Schuller, de la latinescul almosium, germanisat în Almosen, ce în-samnă milostenie. Afară de asta mi se spune că Sașii pronunță cuvîntul «aldmész», ceea-ce vor-bește și mai mult contra derivării lui Schuller

Baciu, baci, (Ehrenname für ältere Männer = a-dică nume de onoare pentru oamenii în vîrstă) îl explică acelaș autor ca fiind în legătură cu termenul dialectului pe lîngă orașul Aachen «Baas», supraveghetor peste țesetori (Frau Baas) care înamnă și în Holstein atît cît ma-istru. Este cu toate aceste un ce indiscutabil că nu vine decît de la baciul nostru, cu atît mai vîrtos că termenul provine mai mult la munte, decî nici de la Maghiari nu e.

Bica, (der Stier) este evident slavismul nostru a-doptat pentru taur.

Flur (Hirtensflöte) corespunde cu toată truda expli-cărilor date, fluerului nostru ciobănesc.

Futikär! (Taugenichts, adică trîntor) n'are nevoie de explicație și argumentare, de oare-ce tocmai autorul care caută a deriva acest cuvînt prin comparație cu termenul «Futbürger» usitat pe lîngă Strassburg, și prin care se indică omul procopsit prin căsătorie cu o văduvă bogată, explică originea singur.

Kaier, (ein Bund Hanf, adică un tort de cînepă destinat a fi tors) este românesc, deși deri-

vatul său «încăiera» nu se găsește nici într'un idiom săsesc.

Kisselitze, (Pflaumenjuppe, adică acritură de prune), termen românesc imprumutat însă de la Slavi (kislej = acru), care Sașii pretind a l'avea din limba germană medievală, adică de la «Giselitz» pe care la rîndul său îl explică prin derivare de la «Glycerium». (Curioasă filol.).

Kokesch (der Hähn) deși este cocoșul românesc tînde a fi dedus din terminii ca «Gockeler și silesianul «Gocksch». Interesant este că Sașii au format de la acest substantiv și un adjectiv «kockeschig» care are înțelesul figurat de iute la fire.

Kottötzchen (kleine Hütte, adică colibă mică) corespunde cotețului român, deși îl derivă de la «Kot» care în limba germană medievală înseamnă casa țărănească. Eă aș crede mai mult că în cazul de față avem a face cu un împrumut ce l'am făcut noi la germani, (Kotter) în alte împrejurări, (despre cari îmi voi permite a vorbi într'un studiu special) și l'am dat în urmă înapoi cu dobîndă, aninînd sufixul diminutiv et.

Kumpern, (kleinhandeln, adică a face negoț mărunț). Aci unul din vecinii noștri se'ntrece de tot cu explicația, respingînd ostentativ posibilitatea derivării de la comparare și gambire (de cumpăratul românesc nici nu vrea să

știe) și alergînd la termenul german medieval «Kumber», care însă pe cît știu eū, înșamnă «festnehmen» adică a pune mîna pe ceva sau cineva». Asta reduce fantasia ingeniosului tălcuitor la simplul rezultat că tot de la românescul a cumpăra s'a format și acest cuvînt. **Laesch**, (pöbelhaft, ŝchmușig, adică vulgar, murdar) caută a fi dedus de la bavarezul «Loh» medievalul «Lohe» care înșamnă noroios, mociros. Originea românească (lăieș = țigan) îmi pare și aci mult mai elocuentă.

Letchef, (Wirthshaus, adică crîșmă) ar veni de la medievalul «Lith» care înșamnă băutură amețitoare și se potrivește puțin de tot cu verbul derivat din acest cuvînt curios al Sașilor = letcheven căci atunci cum rămîne cu silaba finală chef? Și de ce oare nu ne-ar fi și nouă permis a face odată conjeturi riscate și a zice că tot misterul se poate reduce la o vorbă eliptică «la chef» cu care vor fi răspuns români de cîte ori mergeau la crîșmă. Mult mai rațional ar fi fost a încerca deducerea de la vechiul cuv. german «Leitkauf».

Mirz, (Getreidemaß, adică măsură pentru cereale) se pretinde că vine de la «Merzling», măsura usitată pe lîngă Rin. În Bucovina poporul român înțelege sub merță, măsura pe care germanii o numesc din oficiu «Metzen», adică măsură de patru banițe. Nu va fi cum-va și aci

un cas de reîmprumut de cuvînt, desfigurat.
prin primirea encliticului *r'*

Mo (interjecție de mirare) care, repetită de mai multe ori după olaltă, are în dialectul săsesc transilvănean înțelesul de prea frumos. Mirarea românului (cam în bătae de joc, nu în vorbă) este atît de ilustrată în această imitațiune curioasă, în cît e de prisos orî-ce comentariu.

Puppes (Wiedehopf, pupăză) n'are asemenea nevoie de explicație.

Pustig (wüßt, pustiu) se retribue direct termenului german modern «Wüste».

Din punct de vedere indogermanic comparativ nu se îndoiește nimeni că rădăcina *pust* este fondul comun din care a fost luat nu numai Germanii, ci și Maghiarii și Slavii și de la aceștia din urmă și noi, dar săsescul «pustig» totuși a fost împrumutat direct din limba noastră.

Taber, tabern, (Lager, lagern) nu este desigur nici român, dar nici german și putea prea bine să fi fost luat de la Unguri, (tabor), însă vocala *e* din a doua silabă indică pe românescul *ă* și deci trădează împrumutul ca făcut la noi.

Toggmâlen (handeln) se trădează deja prin lungitul *a* că este construit dela substantivul românesc tocmeală; asta însă nu împedecă pe d-l K. Schuller a alerga la cuvintele germane medievale «Tagewan Tagwan» în convingerea sa că cu derivațiunii de natură așa erudită (mai ales

pentru neștiutorii de Români) va șterge și urmele acestui împrumut, mai ales că l'a mai scris cuvîntul acesta încă și cu dublu *g*.

Seria II.

După spicuirea făcută în scrieri săsești de dată mai veche, să mi se dea acum voe a trece la o încercare dialectologică mai nouă, adică colecția de cuvinte săsești curioase, luate din gura locuitorilor din nordul Transilvaniei și comentate de doctorul Keintzel. Observ îndată că autorul acesta a părăsit încît-vă tendințele de derivație exclusiv germane bătrînești și admite une-orî că sunt în dialectul săsesc în adevăr elemente împrumutate de la Români, ceea ce înseamnă deja foarte mult, deși precum vom vedea, nici el nu este liber de păcatul conservatorismului fantastic și comite — să zicem involuntar, — greșeli etimologice cam ciudate.

Branduș, (*Frühlingssafran*) este brîndușa, numire dată de Români floricelei timpurii de primăvară *Crocus sativus*.

Bubes, buibes, (*Anorren am Holz*, adică umflăturile la arbori), cuvînt derivat, după cum caută a ne mărturisi însuși autorul, de la românescul «bubă».

Buburuz, (*kleine Blatter*, adică buburuze mici), de la aceeași rădăcină.

- Bugatic**, (großthuerich, fălos), din termenul nostru bogat, care a dat naștere la înțelesul metaforic de «lăudăros».
- Fapt**, (Messelaußschlag un fel de pojar) românește fapt sau blîndă.
- Fum**, (Höchmuth — trufie), vorbind de un om cu fumuri, adică inchipuit, mândru.
- Fuzitus**, (einübereilter Mensch — om pripit), de la verbul românesc a fugi.
- Guegelits**, (Löwenzahn-gura leului), floare cunoscută, căreia i-se zice în românește și gherheliță.
- Haram**, (a se vedea explicația la cuv. analog din seria III).
- Het fu der muntie**, (ein Heide. un sălbatec), cu adosul predicativ românesc munte, adică venit pare-că de la munte.
- Kakader**, (Hagebutte, fructul trandafirului sălbatic), românește cacaderie.
- Kokestirk**, (ein Mensch mit langen Beinen, adică om cu picioare lungi), figurațiune formată de la cuvîntul românesc cocostirc, ce însemnă cît și barză.
- Kortorar**, (Beltzigeuner, țigan de cort), literalmente corturar.
- Kortzigu**, (idem)
- Kramfuter**, (verächtliche Bezeichnung für einen gemeinen Soldaten, adică vorbă batjocoritoare pentru un soldat prost). Aci autorul se trădează că e neștiutor în dublu sens. Termenul kram-

futer există în gura poporului român din Transilvania și Bucovina și este fabricat de soldați din nemțescul *Krankenwärter* și fiind că nu era rușine mai mare pentru un flăcău luat la oaste decît să fie retribuit la trupa de sanitari, adică dintre cei ce nu fac nimic decît scoate oalele după bolnavi, înțelesul batjocoritor se explică de sine. Cum că acest cuvînt stîlcit să intre din nou în gura germanului e destul de curios și-mi aduce aminte de un cîntec românesc auzit prin Transilvania: «Neamț, neamț, cotrofleant, etc. etc.» Fără cea mai mică ironie ași întreba pe dl. Dr. Keintzel, dacă bănuiește d-lui măcar că acest curios termen cotrofleant vine de la «Kartoffelpflanzer?»

Krusin, (*sich befreuzen*-a se cruci), admite și autorul că e românesc.

Kurastă, (*geronnene Milch von Kühen*, die erst gekalbt, adică lapte de la vaci cari abia au fătat), egal dar termenului coraslă pe care însă și noi l-am împrumutat de la Slavi.

Kuratic, (*richtig* în înțeles de exact), admite autorul însuși că este împrumutat de la Români și citează chiar o locuțiune întregă după care această expresiune este relevată în sensul metaforic: nu e lucru curat (*dad es net kuratic*). Cred și eu.

Kuschmatoder, (interjecțiune aplicată la oameni

ce nu-și iaă căciula din cap), n'are nevoie de explicațiune.

Moka, (*Tölpel*, ungehobelter Mensch), adică nătărău sau și om necioplit) stă evident în legătură cu cuvîntul *mocan*, pe care-l aă dealtminterlea și Ungurii în acelaș sens batjocoritor (*mokany*).

Parip (*unansehnliches Pferd* — cal mic) se zice în românește dar și în ungurește tot parip; german nu e cuvîntul nici de cum.

Petsin, (*mitmachen*) e literalmente verbul român a păți.

Poznatic (*posnierlich* — posnatec), vine evident de la *posnatic*, decît și forma română e luată din izvoare cari staă aproape de tot de termenul german general «*Posse*».

Putpeduch, (*Wachtel* — prepeliță) onomatopeeromânească substantivată.

Putregai, (*vermodertes Holz* — lemn putrezit), n'are nevoie de comentariu.

Rapeze (*hastig nach etwas greifen* — a se repezi după ceva), caută a fi derivat de la cuvîntul medieval german *raffen* care înseamnă a lua repede, aducîndu-se și exemplul cu bavarezul *rapsen*. Expresiunea bavareză e admirabilă pentru această derivație, de cît ce aă a face Sașii, cari sint Germani de jos, cu dialectul Bavarezilor? Acel *s* trădează foarte mult infinitivul românesc *repezi* și indică parcă neîndoelnic că acest cuvînt e românescul «a se repezi».

Zer, (Milchwasser — zăr), indicat de însuși autor ca luat din românește (cuv. slav)

Štubei, (ein feichter Brunnen, adică puț nu prea adînc), termin românesc fără nici o îndoială, de cît cu metonimie, luîndu-se îngrăditura de lemn a puțului său izvorului drept puț însuși.

Traznitich, adj. (leicht in Born gerathend, iute la mînie) este luat din românește, după cum o mărturisește însuși d-l Dr. Keintzel (trăsnit).

Tschokniln, (a ciocni ouăle de paști), n'are nevoie de explicație.

Seria III.

Cele mai interesante și prețioase elemente le-am cules din încercările ce le face de un șir de ani un tînăr savant, Dr. Kisch, stăruind a stabili idioconul dialectului săsesc de nord, adică de pe lîngă orașul Bistrița, unde populațiunea română fiind relativ cea mai condensată și coloniile germane încătușate cum am zice din toate părțile de elementul român, înriurirea acestui din urmă a trebuit negreșit să se manifeste mai puternic ca orî în care parte. D-l Kisch, doctor de la universitatea din Tübingen, germanist din școala modernă, procede la cercetările sale cu multă pricepere și are meritul că nu riscă cu atîta ușurință a salva prin etimologii șubrede prestigiul originii germanice la terminî dubioși. Mai ales, în ultima sa carte «Nösner Wörter und Wendungen», apărută de curînd, își dă

toată osteneala a fi imparțial pînă la abnegațiune, admitînd el însuși, că mulți din terminii suspecti aũ fost probabil împrumutați de la Români. Ba d-l Kisch este pînă în cit-va generos față de noi și atribue la cite-va cuvinte, precum vom vedea, origine românească, unde ea lipsește cu totul. Causa adevărată a acestor concesiuni extraordinare este însă, că autorul nu cunoaște de cît prea puțin limba noastră. Francheța d-lui Kisch este în schimb prețioasă pentru explorațiunea noastră critică, fiindcă înlesnește modul de a vedea și judeca lucrurile fără patimă. Aduc deci tot în ordine alfabetică și elementele în chestiune:

Afinö, (Heidelbeere, de la termenul românesc afină cu care se numește planta de munte «*Vaccinium myrtillus*»). D-l dr. Kisch admite însuși că cuvîntul e împrumutat din limba noastră, deși în dict. Cihac originea este arătată ca fiind maghiară. Și a avut deplină dreptate, fiindcă pe lîngă momentul istoric și geografic care nu permite a admite împrumuturi vechi cum e acesta ca făcut de la Maghiari, cu cari coloniștii germani din părțile muntoase ale Ardealului n'aũ avut pînă în timpul din urmă aproape nici un contact, se mai opune aserțiuneii lui Cihac și structura vocalică a termenului unguresc «afonya», ba ne dă drept

a bănuî că chiar acest afonya e făcut din românește afină.

Ameritich (betrübt, adică supărat), de la cuvîntul românesc amărit.

Arkan (Schlinge zum Hundefangen, adică sfoară de prins cîni), expresie dedusă de la locuțiunea românească a prinde cu arcanul, pe care din urmă d-l Kisch nu pare a o pricepe căci ne face a înțelege, că sensul ascuns al acestui cuvînt este a ademeni prin fel de fel de mijloace. Apoi mai alătorează la această falsă explicațiune între parantese și cuvîntul latin arcanum, ca și cînd acesta ar avea ceva a face cu termenul de sus (împrumutat de noi de la Tătari).

Awamich (fräftig, jelbŷtbewußt, adică impunător), de la expresiunea usitată la Româniî ardelenî avan, care are înțelesul de grozav, avar.

Babö (alteŷ Weib, =femea bătrînă), este fără îndoială format din același termen pe care'l avem noi de la Slavi. D-l Kisch ne spune însă că această expresiune are și înțeles mitic, pentru că servește și la denumirea unui viscol năprasnic și de aci s'ar putea crede că fondul acestui înțeles se referă la mitul german cunoscut sub numele de Frau Holle. După mine al doilea înțeles citat de d-l Kisch se referă la forma de plural al termenului, adică babe, pe care veciniî noștri de rasă germană nu o

disting de singularul b a b ă și în acest cas fondul mitic presupus se explică prea clar din termenul român b a b e (zilele babei Dochiei) și este deci o încercare zadarnică a mai aduce în conivență pe nordica Frau Holle.

Balauör (großer Schäferhund, = cîne mare ciobănesc), vine de la cuvîntul b a l a u r, caracterizînd aparența înfricoșătoare a acestor cîni de regulă aproape sălbatici.

Bambös (dicker, runder Metallknopf, adică nasture gros, rotund, de metal), corespunde întocmai cuvîntului românesc b u m b, pe care îl avem probabil de la Maghiari (gombosz).

Bardö (breite Art, topor lat), de la termenul nostru b a r d ă, și nu dela medievalul cuvînt german b a r t e, care ar fi trebuit să se transforme în dialectul săsesc conf. regulilor vocalice stabilite în buarte. (Noi îl avem de la Slavi).

Baros (großer Schmiedehammer, = ciocan mare), este identic cu termenul român împrumutat din limba turcă b a r o s, care înseamnă acelaș lucru. (În limba greacă modernă asemenea βαρος).

Bazschokrö (Scherz, = glumă), de la cuv. b a t j o c u r ă, (cu înțeles nuanțat).

Belin (schinden, adică a jupui), de la verbul nostru a b e l i, în sens de a exploata pe cineva în afaceri de bani.

Berbäntz (Kleines Gebinde zur Aufbewahrung von

Äße, = butoiaș pentru brinză), de la termenul nostru **berbânta**, care indică același lucru și măcar că este cuvânt de origine slavă, a trecut de la noi în limbajul săsesc și chiar și în cel maghiar.

Betzen (*ichlagen*, = a bate), formațiune verbală foarte curioasă de la substantivul român **băț**.

Bidus, (*stinkend fauler Menschen*), adică un om puturos de lenș), identic cu termenul Românilor transilvăneni **biduș**, care înseamnă **murdar** și este probabil luat de noi din limba maghiară.

Blehan, (*Töpel*=nerod, prostalău), este evident făcut din cuvântul nostru **blegan** (**bleg**), pe care noi îl avem de la Slavi.

Blestömätich, (*niederträchtig*=afurisit), corespunde cu cuv. **blestemat**.

Boboilö, (*Kartoffel*), de la numirea Românilor ardeleni usitată pentru un soi de cartofi mari bulbucăți.

Bolbanö, (*Wasserpfuhl*), este ca sens identic cu cuvântul român **bolboană**, prin care se indică o adâncitură de apă.

Botös, (*Schaflaus*, = păduche de oaie), formațiune de plural din termenul român **botoașa** (usitat mai mult în Transilvania).

Bottötzt, (*Kolben zum Zerstoßen milder Nessel*, = pișălău pentru turtirea pădurețelor), de la cuvântul asemenea usitat mai mult dincolo de

Carpați boteș (care cam are aparențele că l'am fi împrumutat și noi de la Maghiari.)

Botz, (Knottenstoch = bită nodoroasă), de la cuv. românesc băț.

Bruaskö, (großer Frosch, adică un soi de broască mare), format din cuvîntul nostru broască, despre care se pretinde ca l'am fi luat din limba albaneză.

Brünkö, (Halsdrüseneschwulst bei Schweinen = inflamațiune glandulară la porci), de la termenul nostru brînca, întrebuițat în același sens.

Buburuz, (kleine Blattern, = bubuțe mici), identic cu termenul românesc buburuze usitat pentru umflăturile mici de pe frunze, uneori și pe corpul omului.

Budelin, (umziehen = a se muta dintr'un loc în altul), transformat negreșit din românescul a budului, care înseamnă la Români de dincolo a bejanări. Forma budului am adoptat-o probabil de la ungurescul «buduhala» vagabond.

Buha, (Uhu, auch häßliches Frauenzimmer, adică buha, însă și cu înțelesul de femeie urită), de la cuvîntul buha, pasăre de noapte.

Buleandrö, (Lumpenzeug, adică petică sașă treanță), cuvînt pe care d-l Kisch îl presupune că ar fi luat de la Români, identic fiind cu termenul nostru buleandra, presupus la rîndul său ca derivat din italianul balandra. Este posibil

acest împrumut din terminologia română, numai că vecinii noștri uită de propriul lor cuvînt nu tocmai vechi «Plunder» care înseamnă aceeași și probabil a trecut la noi sub forma de *buleandră*. De aci rezultă deci că acest termen n'are nimic a face cu cuvîntul *balandra* și mai puțin încă cu derivatele slave din *plat*, *platno*, la cari îl referă unii filologi. Cît despre expresiunea *fleandură* adusă aci în legătură de prof. Schuchert, (într'o critică relativă a sa) eu cred că nici ea nu are a face cu derivatul *buleandră* ci e un product deosebit al poporului român transilvănean. Istoriograful săsesc Honterus zice, că coloniștii germani din Ardeal își spuneau ei înșii pînă pe la 1400 că sunt *Flandern*, adică veniți din regiunile Rinului dinspre *Flandra*. Infățișarea sărăcăcioasă a invadatorilor l'a putut face lesne pe Român să creze din acest nume o vorbă batjocoritoare *fleandură*, care a rămas în popor, pe cînd numele originar s'a stins în gura celor ce l'a adus cu sine. *Flenduros* înseamnă prin contaminațiunea aceluiași fond de idei tot atît ca și *bulendros*, de aci negreșit și suposiția că ambele cuvinte ar fi de aceeași origine.

Bulgör, (*reicher Mann*, = om avut). Deși d-l Kisch ne face onoarea a atribui acestui termen o-

regina românească, aducîndu-l în legătură cu cuvîntul bulgăr, care ar însemna în gura Românilor de pe lingă oraşul Bistriţei o mîna de bani, eu aşi fi de părere că în acest cas nu ne revine nici o paternitate şi cred mai de grabă că acest termen s'a format din sensul general de straşnic de mare, uriaş, grozav ce l'a produs în timpurile de demult intervertirea curioasă a numelui «Bulgar» aşa bună-oara în limba franceză «bougre.» Mă mir în acelaşi timp că nu s'a adus în combinaţie cuvîntul vechiū germ. pelgan (de la balg=străşnicia).

Butts, (Kleiner Käse, adică un boţ mic de brînză), este fără îndoială format de la termenul nostru ciobănesc buz, mai corect bulz care înseamnă un caş de brînză nu tocmai mare şi la care cuvînt pronunţarea vulgară a consonantei z fiind extrem de dură, germanul a preferit a adopta terminaţiunea de tts.

Bumbutzkn, (Knöpfen, adică bobocii de florî), formaţiune pluralică de la diminutivul bumbuţ, cum s'ar zice noduşor.

Burdu, (Käsebalg, adică burduf de brînză,) identic cu acelaşi termen şi sens din limba noastră.

Burduhosich, (Dickbauch, adică burduhos), identic ca termen şi sens cu românescul burduhos.

Buretz, (Pflanz=burete), formaţiune singulară din pluralul cuvîntului românesc burete (bureţi).

- Busatich**, (großlippig, adică cu buzele groase,) de la buzat.
- Busdegan**, (feulenförmiger Streitkolben, adică buzdugan rotund), de la termenul nostru buzdugan (orig. orient).
- Bussiok**, (Basilienkraut, adică busuiocul), nume adoptat de noi pentru aceeași plantă (*Ocimum basilicum*).
- Businö**, (große Weidenflöte, adică buciun lung din coajă de răchită), de la cuvîntul românesc bucin sau buciun.
- Dotche**, (rundes dickes Weibsbild, adică muiere rotundă, groasă), se referă la mitul nostru cu Baba Dochia, despre care era o picătură de alușiune deja la cuvîntul împrumutat «Babö». D. Kisch n'a înțeles însă nexul mitic al expresiunii de față, căci deși spune că ea corespunde numelui românesc Dochia, nu comentează calea împrumutului și se mulțamește evident a crede că afară de asemănarea nominală nu a mai colaborat nimic la acest împrumut. Este însă cert că aci sunt cojoacele legendare ale Babei Dochiei cari au dat naștere ideii de muiere rotundă, groasă. Eu bănuiesc însă că acest cuvînt Docke pe care d. Kisch îl atribue cu atîta generositate limbei noastre, nu este de loc împrumutat de la noi ci vine de la vechiul german *tochâ*, care a trecut în limba germ. medie de sus în *tocke*,

reminînd ast-fel pînă la secol. 14, cînd a început a se scrie și prorunța dock și docke, însemnînd păpușă. Or, rămîne de explicat, de unde s'a luat în acest termen german, pe care Sașii transilvăneni desigur nu l'au pierdut cu totul, pe lîngă noțiunea lesne explicabilă de muiere, cea de rotundă și groasă. Cine a fost în părțile Ardealului locuite de coloniștii germani, a putut vedea cum femeile acestora își manifestă bogăția, îmbrăcînd și încărcînd pe ele la zile mari tot ce au mai scump, încît în adevăr par a fi niște baloane ambulante, de unde și vorba generală germană de altă ordine, «aufgeputzt wie eine Docke» gătita ca o păpușă.

Dranits, (große Schindel, șindrila lungă), de la cuvîntul draniță, cunoscut în Transilv. și Bucovina și luat de la Slavi.

Dujanö, (Schenkubude auf Jahrmärkten, baracă de vîndut băuturi spirtoase la bilciuri), de la cuvîntul nostru dughiană, pe care Cihac îl pretinde ca venind de la termenul turcesc dukkan, deși pare că e mai exact a' presupune direct de la albanezul doukjan.

Eiitsak, (Zwerchsack adică sac de merinde), nu vine nici de la Essack, cum pretinde Keinsel, nici de la maghiarul iszak, cum ne zice dl. Kisch, ci este format din cuvîntul românesc desagă, pe care noi probabil îl avem de la

greci (δισάγης), deși limba latină-mamă are asemenea termen destul de apropiat, adică pe bisaccium.

Feliö, (Familie), de la filie, expresiune locală a Românilor de dincolo pentru familie.

Ferlepödan, (verschleudern = a risipi), de la termenul românesc a se lepăda, numai în sens nuanțat, adică a arunca cu bani. Nu pare a fi nici într'un raport cu latinescul lapidare, nici cu limba turcă cum se pretinde de Cihac.

Flacó, (unbeholfener, nachlässiger junger Mann adică bărbat tânăr nătâng, neglijent), de la cuvîntul flecău, însă cu înțeles foarte curios diformat.

Flur, (Schenkelknochen, adică tibia la picior), de la expresiunea românească fluerul piciorului. Dl. Kisch aduce însă și un verb florn, adică a fluera, care corespunde cu substantivul flur, citat la seria a doua de cuvinte împrumutate și care vine de la fluerul nostru ca instrument musical.

Fratje de kruschje, (Busenfreund, amic intim), este luat literalmente din românește, adică frate de cruce.

Furk, (Gabel), pretinde dl. Kisch că ar fi păstratul cuvînt medieval furke, eu zic însă că tot limba românească a furnisat și acest termen și iată pentru ce. Este prea adevărat că limba germ. medie de sus și anume dialectul suabic are

cuvîntul *furke*, format din vechiul german *furka*, care este împrumut latin; însă germanii de şes, între cari numără coloniştii din Transilvania, au transformat prin natura vocalismului lor pe *u* din cuvîntul vechiu în *o*, în cît în regiunile Germaniei de nord de demult, precum şi astăzi, se aude numai *forke* (*Mistforke*, adică furca pentru încărcat gunoiu). De aci reiesă că şi vecinii noştri vor fi făcut acelaşi lucru şi numai prin influenţa cuvîntului românesc său au împospătat pronunţarea veche a acestui cuvînt, sau l'au substituit deadreptul pentru expresiunea *forke* din graiul lor. Pentru această suposiţiune a mea, mai vorbeşte şi locuţiunea pe care au adoptat-o Saşii în dialectul lor, spunînd despre o ceartă inverşunată: «*sich furke tzaudn*» ceea ce indică clar imitarea din cuvînt în cuvînt a vorbeii noastre: «a avea de furcă cu cine-va».

Fuskö (*bei feiner Arbeit aussharrende Person*, adică om, care fuge încolo şi încioace şi nu se ţine de un lucru), de la cuvîntul fuşcă usitat la Români în Transilvania şi precum ne spune însuşi d. Kisch, a dat chiar naştere la un adjectiv cu acelaşi sens (*fuskisch*).

Fuskein, (*schrill pfeifen*, adică a fluera din degete, zice tot autorul sus numit, ca ar fi venind de la românescul a fi scăi. Români din locurile Transilvaniei de nord, pe cari i-am întrebat

despre acest cuvînt, m'aŭ asigurat sã nu existã asemenea expresiune localã și cred dar, cã termenul acesta nu este împrumut, ci pur și simplu o formațiune onomatopoeticã.

Gluga, (*Mantel mit Kapuze*, adicã manta cu glugã), este atribuit deja de Kramer limbei românești.

Mã simt dator însã sã declin onoarea, amintind numitului domn precum și autorului care reproduce acest cuvînt, cã termenul gluge este o simplã metatesã din expresiunea germanã medievalã *gugel*, care însemna o cãpușã cu ciucure la vîrf, purtatã mai mult în carnavaluri. Aceastã expresiune (poetul Wolfram von Eschenbach o întrebuinteazã în *Parzivalul* sãu) a cãpãtat cu vremea înțeles ironic, asemenea caciuli purtate de arlechini și era cunoscutã în toatã Germania, decî și în pãrțile de pe la gurile Rinului. Originea cuvîntului este cu toate acestea latinã (*cucula*), ast-fel cã teoria împrumutului acestuia ca fãcut la noi, ar avea ceva în sine, dacã nu am trebui sã ne gîndim întîi la strictul adevãr.

Gol, (*unbefruchtet geblieben*, adicã sterp, vorbind de vite), de la cuvîntul nostru *gol*.

Gres, (*Ŗehler*, adicã greșealã), de la forma adverbialã româneascã *greș*, (a da greș).

Hambar, (*großer FruchtfaŖten*) de la cuvîntul *hambar*, pe care îl avem și noi prin filiațiune slavã din orient (Persia).

Haram, (oerdamint, elend, adică miserabil, slab, ticălos), cuvînt pe care l'am întîmpinat deja în seria a doua de elemente împrumutate, este probabil luat de la Români, ca origine dă însă de gîndit. Avem în limba noastră un haram, fragment dintr'o locuțiune turcă, care se aude mai mult în Muntenia și înseamnă literalmente ilicit. Cuvîntul haram, așa cum se aude însă prin Moldova și țările românești învecinate, servește în gura poporului pentru a indica, în sens batjocoritor un animal slab, dar mincăcios, ticălos, mare la înfățișare, corespunde prin o coincidență de sens foarte curioasă unui cuvînt analog vechi german. Din acesta a mai rămas azi în limba germană termenul «harmlos» inofensiv și se poate lesne că moldovenescul haram, caracteristic și prin conservarea formei sale bisilabice, să fie unul din acele elemente enigmatice, de origine goto-germanică, ce s'au strecurat fie direct, fie prin filiațiune, în limba strămoșilor noștri și se mențin în ciuda tuturor teoriilor contrare. Despre elemente de soiul acesta voi încerca a trata într'un studiu special.

Harits, (Heideforn, adică haricicică sau hrișcă), din cuvîntul haricicică cu care numesc Români transilvăneni planta «Polygonum aviculare» (în Bucovina hrisca). Numirea e de origine slavă.

Hoida, (Zuruf, strigăt de îndemnare), de la haide,

interjecție pe care Româniî înșiși par a o avea din timpuri străvechi și despre care voiû vorbi în studiul special pomenit mai sus.

Hoit, (stinfendes Fleisch, carne împuțită), de la cuvîntul nostru hoit care după Cihac ar fi luat de la Maghiari, însemnînd cadavru.

Hoits, (rechts, adică la dreapta), de la strigătu țaranilor noștri hăis, întrebuițat la mînatul boilor. Și despre acest cuvînt ne spune Cihac că ar fi de origine ungară. Eû cred că originea este mult mai veche și observ pînă la alte presupunerî, că același hois cu acelaș înțeles se găsește după cît aflu și la Slaviî din peninsula balcanică, de la cari îl vor fi luat și veciniî noștri de rasă turană.

Holkö, (Lärm, adică sgomot), de la expresiunea usitată la Româniî transilv. holcă, ce înseamnă asemenea sgomot și este de origine slavă.

Holtje, (Junggefelle, adică holteiu), de la holteiu, împrumutat de noi de la Slavi (hlast, holosty).

Hop—tsup, (schußige Person, se zice de un om turuietec), vine, după însăși spusele d-lui Kisch, de la interjecțiile române întrebuițate cu privire la joc și sărit hopa—țupa.

Hopintok, (Augenichts, adică perde-vară), de la expresiunea transilvană română pintoc, derivat de la slavul petak, monetă de aramă fără valoare, de unde și înțelesul de desprețuire.

Horeits, (wilde Jagd der Gassenbuben, adică goana

sburdalnică la băieți), de la locuțiunea românească a alerga pe horaița, care după Cihac ar fi de origine slavă, deși el însuși ne citează și cuvîntul turcesc khoratâ, (a face haz) ca intrînd în domeniul explicativ pentru acest element enigmatic din limba noastră.

În Bucovina termenul horaiet, ca substantiv, înseamnă loc întins, pustiu (urlă lupii pe horaiet) ceea ce aduce în cit-va un înțeles, în care vuetul vag al pustiului străbătut de furtună și strigăte de fiare s'ar resuma prin onomatopea horaiț, chorații, etc.

Hospots, (Gașterei, adică ospătărie), de la român. ospet și ospătă.

Hurlup, (durch Insektentische verkrüppelte und dadurch taschenförmig wachsende Pfäume, adică o prună stricată de insecte, care crește apoi în chip de pungă), de la termenul local al Românilor transilv. hurlup, ce înseamnă în adevăr o diformațiune maladivă la fructe și e de orig. slavă. (În Argeș gurlup).

Ikri, (Kaviar), de la cuvîntul icre.

Iakötö, (iehe da, interj. pentru uite, vezi), este literalmente românescul iacătă.

Iaad, (numele unei mari comune urbane săsești în nordul Trans.) de la cuvîntul românesc iad, adică regiune sălbatică și încunjurată de codri deși, unde a fost fondată după cronică la 1334

această comună cu denumirea românească caracteristică.

Juttehich, (flinf, ſchnell = iute), formațiune adjectivală de la cuvîntul nostru iute, (slav. liut.)

Kafer, (Dachsparren = căprior la acoperămînt), arveni după Wolff de la termenul latin capreolus, din care s'ar fi format apoi kaper. Că nu l'au luat Sașii acest cuvînt deadreptul de la vechii Romani pricepe orî-cine. Curios e că se ignorează faptul lui / prefăcut în r.

Kalibö, (Hütte = colibă), de la termenul nostru colibă (orig. veche slavă).

Kalik, (Zaugenichts, adică un perde-vară), sens nuanțat de la termenul identic sub care înțelegem noi un om în miserie, sărac. În limba slavă veche, de unde ne-a venit acest cuvînt, el mai înseamnă și peregrin; în idiomele slave noi însă mai are și înțelesul de mutilat, de unde s'a născut apoi și în limba noastră vorba de dată mai nouă a calici, în loc de a ciunti, mutila (pe cine-va).

Kapu sei, (etwas bedeuten, adică a însemna ceva), de la locuțiunea noastră a fi cap, precum se mai găsește la Sași și vorba similară «Popa sei».

Kaput, (ein langer Nock = un surtuc lung), de la termenul militar austriac capot, trecut în graiul soldaților de toate națiile și adoptat apoi în limba românească pentru a indica o haină

- croită bine și încheiată; (la dame căpoțel).
 Originea e italiană (il cappotto), nu rusă, precum se spune în Cihac.
- Katseweikö,** (Mermelleibchen = scurteică), de la cătavei ca noastră, care termen îl avem probabil din limba malorusă, unde s'a strecurat de la Tătari (rădăcina Katza).
- Kirzö,** (Кръцѣ = cîrja), de la cuvîntul românesc cîrja, luat de noi din limba veche slavă (krizî = cruce).
- Kitsch,** (rathe mal: adică imper. de la verbul român a ghici), ghicîi.
- Kloskö,** (Gluckhenne), de la cuvîntul cloșcă.
- Kofö,** (Wasserfanne = cofă), de la cuvîntul analog român cofă, pe care Kuhn și Schuchert îl deduc direct din latinescul cavus, pe cînd în dicționarul lui Cihac se pretinde o derivațiune din termenul turc vulg. quova.
- Koi,** (testiculele), forma de plur. de la termenul român (analog, care a dat ocașie și la formarea unui împrumut adjectivic (koiosich).
- Kolöschkläpel,** (făcăleț), de la cuvîntul coleșă, ce înseamnă în Transilv. de nord tot atît ca și mămăliga, de unde și expresiunea de colîșer, adică făcăleț de mămăligă. (Bucov. melesteu.)
- Kömuarö,** (Aufbewahrungsort für Spargelder), de la cuvîntul comoară (or. slavă).
- Kostje,** (Waisbewahrer, adică coșer pentru pörumb)

- de la cuvîntul românesc coșteiū cu același înțeles, numai că indică un soiū de coșer primitiv de tot. (elem. slav).
- Kozok**, (Bauernpelz = cojoc), de la cuvîntul nostru cojoc (or. slavă).
- Krikalö**, (klein geschnittenes Fleisch, adică carne mărunț tăiată), de la expresiunea locală transilv. cricală, pentru tocană.
- Kuschmō**, (Kopfbedeckung aus schwarzem Sammfell = căciulă de piele neagră de mel), de la cuvîntul cușmă (or. slavă).
- Lulö**, (Tabakspfaife, = lulea de tutun), de la cuvîntul nostru lulea, care l'am împrumutat probabil din limba albaneză.
- Lurkö**, (dünnflüssiges, schlechtes Getränk, adică orice băutură slabă sau rea), de la cuvîntul liurca, identic la înțeles și luat din limbele slave.
- Matane**, (Rumän. Kirchencereemonie, adică ceremonie la biserică, ar fi venind după d-l Kisch de la cuvîntul latinesc matutina (sc. hora) care în forma sa vulgară românească ar fi dat naștere acestui împrumut al dialectului săsesc. Or se știe că cuvîntul metanie, trecut în limba noastră din ritul ortodox bisericesc, nu are a face nimic cu cuvîntul latin pomenit ci este format din termenul grec μετανοια. Metane-machen înseamnă la Sași a face vorbă multă, deci derivatul ceremonie și bănuielele latino-catolice ale d-lui Kisch.

- Matraguna**, (Gifftkraut, buruiană otrăvitoare) de la termenul identic din limba noastră.
- Molda**, (Bukowina) nume special pentru Bucovina, format din denumirea istorică a țării române vecine. Moldoveanul se chiamă la Sași Molner.
- Muk**, (die Lichtschnuppe, =muc de luminare), identic cu acelaș termen român.
- Mulö**, (Mauleselin, =măgărița), de la cuvîntul mulă, usitat în Ardeal pentru a indica catîrul de sex femenin.
- Murlin**, (reflex. sich begatten, adică a se împărechea), de la verbul român a se mîrli, vorbind de împerecheatul oilor.
- Musch**, (Nose, =muciî din nas), formă de plural de la cuvîntul mucî.
- Mutalo**, (Dölpel, =nătărău), de la cuvîntul mutălău, în sens de prost.
- Mutsirlö**, (Morast =noroiu), de la cuvîntul nostru mocirlă, (împrum. de la Slavî).
- Nekezit**, (geplagt, =necăjit), de la cuvîntul identic românesc. (or. sl.)
- Nötingieh**, (einfältig, =nătîng), idem.
- Nebântösch**, (närrieh, =nebunatic), forma adject. de tot curioasă de la substantivul român nebun.
- Obschitar**, (verabschiedeter Soldat, =soldat congediat), de la cuvîntul german Abschied (congediul), romanisat de soldații transilvăneni din armata austriacă și intrat apoi ca formațiune

- af substantivală cu terminație română « abșidar »
din nou în limbajul Sașilor.
- Opeits**, (primitive Unſchlittlampe, = opaiet), de la o-
paiețul românesc, (cuv. împrum. de la Slavi).
- Opintsch**, (Bundſchuh, = opinca), de la pluralul cu-
vîntului nostru identic adică o p i n c ă ; (nelămurit
încă în privința originii sale).
- Pakalö**, (Dummfopſ, adică om bun de păcălit), de
la cuvîntul nostru p ă c a l ă , al cărui înțeles este
cu totul contrar.
- Pankowö**, (Pfannkuchen, = un fel de clătită), de la
p a n c o v a , nume dat aluaturilor ce se coc de lă-
satul secolui la Româniile transilv.
- Papälaptje**, (energieloſe Perſon), literalmente papă-
lapte, indicînd asemenea oameni fără energie.
- Papörarö**, (Eierſpeiſe = mîncare de ouă), de la cuvîntul
paparadă și papa ră care servă în unele
locuri de nume pentru jumări (Bucovina scrob).
- Papúts**, (Bantoffel), forma plurală de la termenul
nostru p a p u c (cuvînt împr. din limba turcă)
și nu, precum se crede, de la termenul un-
guresc analog papucz, care are accentul pe
silaba primă.
- Parali**, (Geld = bani), de la parale (or. turcă).
- Pölörie**, (breiter Strohhut, adică pălărie largă de
paie), de la cuv. p ă l ă r i e .
- Peritich**, (fränſlich = bolnăvicios), de la forma par-
ticipială a cuvîntului românesc a peri, perit

peritura, cu care se indică o ființă în decre-
titudine.

Pinjas, (ungiltiger Spielknopf, adică un nasture care
nu este primit în joc), de la expresiunea lo-
cală a copiilor români o pînaș, la cari un nas-
ture de lemn, de ață sau fără găurele, nu e
valabil la joc.

Piperi, (Binse, = piperig), de la cuvîntul identic ro-
mânesc.

Pitzigus, (Rohlmeiße = pițigoiu), de la numele a-
celeiași paseri, însă cu terminația modificată
uș în loc de oiu. Se poate lesne ca și ro-
mânii transilv. să aibă în limba lor pe alo-
curea asemenea terminație, căci germană nu
e nici într'un cas.

Poganič, (teufflich) = al dracului), formațiune ad-
jectivală de la cuvîntul păgîn, întrebuițată
însă mai mult ca particulă de superlativ, d.
e. pute al dracului (stinkt pog.). Acest cu-
vînt îl avem de la Slavi, deși există un pa-
ganus latinesc; probă forma păn gănesc, ca-
re în ori-ce cas vine de la slavul pogoniti.

Pojanö, (Waldbiße = poeană), identic cu cuvîntul
nostru românesc (or. sl.).

Pomanö machen, (ein gutes Werk thun), de la lo-
cuțiunea analoagă din limba noastră. Sașii au
împrumutat însă și verbul pomeni, pe care
noi îl avem din limba slavă veche. Ast-fel la
ei pomenin ca forma infinitivală înseamnă

- a reaminti ceva sau pe cine va, însă numai în sens bine-voitor sau recunoscător.
- Pönorö**, (grobes Tuch = postav ordinar), de la cuvîntul pănură (lat. pannulus), care înseamnă în limba noastră același lucru.
- Popö**, (în locuțiunii avînd înțeles de mai mare, însă tot cu sensul fundamental de preot, d. e. «aman popö sei» adică: să le fiî aman popa nu glumă Tot așa la jocul popicelor cel mai mare se numește popö.
- Pornin**, (sich auf den Weg machen, adică a porni la drum), identic cu a porni. (or. sl.)
- Posinoc**, (erster Verkauf = întîia vînzare), de la cuvîntul slav adoptat în limba noastră pocinoc, prin care se indica asemenea prima vînzare ca bun augur (ești bun de pocinoc, sau cum s'ar zice prin ilustrare cu alt element analog străin «ești bun de saftea.»)
- Povestin**, (erzählen = a istorisi), de la cuvîntul a povesti (or. sl.)
- Pradö machen**, (verschwenden = a risipi), literalmente a face pradă, ce arată că acest împrumut trebuie să fie unul din cele mai vechi, dovadă sensul elementar din care a purces fără îndoială întreaga locuțiune menținută ca frasă Există și un verb predan cu același sens.
- Pränts**, (Schaffäse = brînză de oi), de la cuvîntul nostru brînză, a căruî origine a rămas pînă astăzi neelucidată.

- Prisnel**, (rasche Person=om care face toate iute), de la cuvîntul prisnel și locuțiunea românească «se mișca ca un prisnel.» (or. sl.)
- Privechi**, (Totenwache=priveghiul la mort), de la termenul identic din limba noastră.
- Propodjin**, (verweifen=a muștra), de la expresiunea locală a Rom. transilv. propodi cu înțelesul de a muștra, (probozi, Bucov.) scurtare din cuvîntul de or. sl. a propovădui.
- Prostalo**, (ungehobelter Menschen, adică om necioplit), identic cu prostălău și imitat întocmai ca precedentul mutălău.
- Puhavich**, (aufgedunsten=umflat), de la expresiunea locală a Transilv. puhav, prin care se indică un lucru arătos dar cam gol în lountru. Originea e probabilă slavă, (pugati a produce spaima).
- Pune lume năt**, (niemaš=nicî-odată), de la locuțiunea românească pînă'î lumea nu..., adică: «nicî-odată în lumea asta.»
- Punga**, (Geldbeutel=punga pentru bani), de la cuvîntul punga, pe care limba noastră îl are (prin filiațiune poate) de la Goți, însă nu de la Slavî, cum pare a rezulta din clasificarea dicționarului lui Cihac.
- Purlegar**, (Landstreicher=potlogar), format din potlogar cu o curioasă substituie a consoanei *t* prin lichida *r*. (or. slavă).
- Pustiö**, (ein öder Ort, adică un loc pustiü), este

format ca și verbul *pustich*, despre care am pomenit în prima serie de împrumuturi, din cuvîntul nostru *pustiū* (or. sl.) și n'are a face direct cu *Wüste*.

Putjere, (*Kraft*=putere), de la termenul identic din limba noastră.

Putsi, (*fleiner Kerl*=om pitic), de la cuvîntul românesc *pūțin*, precum ne-o spune însuși d-l *Kisch*. Să nu fie însă cumva format de la alt cuvînt? (A se ținea în samă și accentul!)

Räkntak, (*Reckentek*, localitate săsească în Transilvania), dovedită prin documente de la anul 1505 că se numea *Retea gu*, deci nume de origine curat românească.

Rinkalo, (*Dickhädel*=gogoman), de la expresiunea *rîncăle ũ* sau *rîncă ũ*, adică taur tînăr, bivol prost, ce rage fără rost. (Înțeles cam curios.)

Serig, (*mölfig*=zeros), de la cuvîntul identic cu același înțeles. (elemen. sl.)

Sseraku (1), (*armer Teufel*=om sărac), de la cuvîntul nostru identic și care este de origine necunoscută.

Sseurteikö, (*fleine Saefe*=scurteica), imitat după numele analog din limba noastră ca și cuvîntul *cațaveica*.

(1) Am scris cuvîntul acesta precum și câteva după el cu *Ss* pentru a indica că Sașii în adevăr fac distincțiune în pronunțarea consonantei *s* și asta din cauză că dialectul lor original *francon* făcea mare deosebire între spiranta dură *s* și eonsonanta geminată.

Sspurkan, (sich eine wunde Stelle zwecks Heilung mit Mist einschmierem, adică a'și unge o rană cu murdărie în scopul vindecării), de la cuvîntul românesc spurca, cu înțelesul identic, referitor la obiceiul ciudat al poporului, de a căuta vindecare în acest mod.

Sstirpe, (unfruchtbareš Mutterthier=vacă saă oaie ce nu fată), de la cuvîntul nostru sterp (din grecescul στέριφος), care a dat naștere și la formațiunea unui adiectiv sstärpich, cu același înțeles.

Sstinö, (Sennhütte=stina), de la stină, cuvînt pe care îl avem după spusele lui Miklosich din limba veche slavă.

Sstingsch, (Sinfhand=stîngaciū), de la substantivul identic român stîngaciū, care luat în sens adjectival, a dat naștere și la o altă formațiune stîngatich, cu același înțeles.

Sstrungö, (Zucht=prășila de oi), de la cuvîntul nostru strungă, din al cărui înțeles primitiv de loc îngrădit pentru mulsul oilor, s'a derivat odată cu acest împrumut, un fel de noțiune mai generală. (Termenul strungă e de origine latină nu slavă.)

Ssukman, (Oberkleid des Bauern=suman), de la termenul românesc suman, format din slav. sukno (nu din limba turcă.)

Sswärlin, (schleudern=a arunca), de la cuvîntul

zvîrli, în înțelesul aruncatului vehement (element slav.)

Schants, (masc. *Straffengraben* = șanț lângă drum), nu poate fi adoptat de la termenul *Schanze* (subst. fem.) în sens de săpătură de cetate, ci a fost reîmprumutat de la poporul român care îl avea probabil de la Germani.

Schaptje, (*sieben*), de la numărul românesc șapte însă cu sens eliptic, basat pe o vorbă veche pe care ne-o citează d. Kisch și anume: «an schäptje redn» ceea ce vrea să zică pe românește «a vorbi în șapte». Nu am putut afla de la nimeni ce sens poate să aibă această locuțiune, pare că există cu toate acestea, sau a existat vr'odată, căci de unde s'ar fi luat altmintrelea împrumutul respectiv.

Schirägle, (*schwer begreifliche Sache*, adică lucru greu de priceput), de la cuvîntul șiretlic, împrumutat de noi de la Turci.

Tandalö, (*langweiliger Mensch* = om încet, plictisitor), ar veni după presupunșunile d-lui Kisch de la cuvîntul românesc tîndală; eu însă aș crede că tocmai termenul nostru vine de la nemțescul tändeln, deși termenii de acest soi sînt se găsesc cam la toate limbile și aș mai mult un sens abstract, figurat prin exclamațiunii onomatopoeice, cum mai sunt la noi d. e. dandana, tanana, încît e greu a le da de origine.

Tjank, (ŞacŃ=teanc), de la cuvîntul analog român (de or. turcă).

Tjiparusch, (türkischer Pfeffer=pipăruşa), forma-
-țiune masc. de la pipăruşă. (vulgar chi-
-păruş)

Tirlö, (Şürde=tirlă), de la cuvîntul identic româ-
-nesc (or. slavă).

Tirsch, (junge Hainbuchen=făget tînăr), de la tîrş
cu care cuvînt se indică în Trans. orî-ce de-
-siş de tufe (originea necunoscută).

Tis, (Namensvetter=care poartă acelaşi nume), de
la cuvîntul tiz, adică omonim; (cuv. luat din
-limba veche slavă).

Tos, tossich, (unausŃgebachenes Brot, adică pîne ne-
-coaptă), de la expresiunea locală a Români-
-lor trans. cotos, care se întrebuiŃtează în
sens adj. vorbind de aluat prea puŃin copt.

Treister, teister, (lederner SacŃ=sac de piele), de
la cuvîntul nostru traistă, pe care îl avem,
precum ne spune dl. Hasdeu în «Cuvinte din
Bătrîni» direct de la vechii Daci (staristra).

Trifoiu, (Klee=trifoiu), de la cuvîntul identic ro-
-mânesc.

Trosk, (plumpŃ=interjecŃie pentru a exprima că-
-derea sgomotoasă a unui lucru), de la ono-
-matopea românească trosc.

Tsander, (EisenŃladde, adică resturile la ferărie),
vine după arătările d-lui Kisch de la cuvî-
-ntul german medieval «Zunder,» ceea ce ar în-

semna materie incendiabilă. După mine acest cuvînt este format tot prin împrumut din limba românească și anume din termenul nostru țanderă, care deși nu se întrebuintează de noi decît vorbind de lemn, la vecinii noștri a putut însă foarte bine să fie adoptat ca multe alte vorbe din cîte le-am văzut.

Tsap, (der Ziegenbock=bărbătușul caprei), de la țap, cuvînt pe care Diez îl derivă de la italianescul zeba. Cercetări mai noi conchid că e de origină albaneză.

Tsarkö, (Gîster=coțofana, țarca), de la numele pasărei aceste, care în Transilv. precum și în Bucovina și Basarabia se cheamă țarca (or. slavă).

Tsiba, (Schäferhund, adică cîine ciobănesc), de la interjecția na țiba, întrebuintată de ciobanii noștri pentru chemarea cîinilor de stîină; (fără «na» interj. serveste la gonire).

Tsink, (junges Mädchen, fată tînră), de la expresiunea desprețuitoare a Românilor pentru fete nevrăstnice ținc, termen luat probabil de la Unguri (czinko), la cari se referă chiar vorba.

Tsinemintje, (einer der alles im Sinn behält, adică om care își aduce bine aminte de toate), formațiune substantivală foarte curioasă și caracteristică din frașa românească ține minte, care denotă mai mult decît ori-ce, cum au

fost apreciate calitățile intelectuale ale Românului, mai ales agerimea minții, de vecinii săi de rasă străină. Același împrumut îl au și Ungurii.

Tsokita, (ein Ballspiel, numele unui joc de minge), de la cuvîntul ciocnita, care indică acest fel de joc caracteristic prin faptul că după fie-care bătăie de minge, adversarii din joc își schimbă locul și la întîlnire lovesc bîtele lor, sau mai bine zis le ciocnesc unele de altele.

Tsore, (Zigeuner,) de la porecla vulgară cioară ce se dă Țiganilor.

Tsurda, (Schaar=ceată), de la cuvîntul ciurdă, forma paralelă cu cireadă (element slav împrum. de o potrivă de noi și de Unguri, pentru a indica ceată de animale).

Turba, (Scheuchruf, adică strigăt de goană), de la frasa: da ce, ai turbat! exclamațiune scurtată întrebuintată de ciobanii noștri, ori de cîte ori încep cîinii a urla jalnic.

Turma, (Schafherde=turma de oi), de la cuvîntul nostru turmă.

Udech, (Anteig zum Erweichen von Leder, adică udătura pentru a muia pele vîrtoasă), de la verbul românesc a uda.

Waitan, (refl. wehflagen=a se văita), de la verbul românesc analog, format din interj. vaî.

Werdets, (Rloß=buștean), de la adjectivul româ-

nesc verde, probabil cu înțelesul primitiv
«buștean de la un arbore încă verde.»

Werinkö, (grobes Leintuch=cearșaf din pînă ordinară), de la expresiunea locală a Transilv. veringa, cuvînt cu același înțeles și împrumutat din limba slavă.

Woiwot, (Woevode, Fürst,) de la voevod. (or. sl.)

Zigaraiö, (Hundswuth=turba), de la cuvîntul jigaraie (or. sl.)

Zik, (Sodbrennen=jigul), de la vorba «mă arde jigul. (în limb. slave zigati=arde.)

CONCLUZIUNI

Culegînd primele serii de împrumuturi publicate aci, am avut curiozitatea să aflu părerea unui învățat german pe care-l știam special în chestiuni de aceste și i-am arătat elementele găsite în dialectul Germanilor din Transilvania. Foarte surprins întîi de lucrul acesta, respectivul domn mi-a declarat în urmă că găsește în definitiv foarte explicabil dacă populațiunea germană din Ardeal își împestritează limbajul cu împrumuturi din idiomele vecinilor, deoarece ce se știe în toată lumea că elementul german (săsesc) din Transilvania este condamnat la peire. Causa peirei ar fi firește, — spunea numitul mai departe — că populațiunea română, fiind extrem de viguroasă și vitală, crește în proporție enormă față de coloniștii germani ce 'și curmă ei înșii firul existenței, aplicînd de secole nefericitul și stupidul sistem maltusian (restrîngerea numărului copiilor în scop de a evita diviziunea averilor). Pe cît de francă părea această declarațiune, ea nu a putut să mă mulțumească,

și am citat'o aci, fiind-că după părerea mea nu este aceasta pricina din care s'a produs în decursul de opt secole invaziunea cuvintelor pomenite din limba română în cea a Germanilor transilvăneni.

Se pretinde în general că Germanul este foarte mult înclinat spre naționalizare și se spune chiar de autori germani în gura mare, mai ales cu ocazia emigrărilor de Germani în statele americane, că nici o rasă nu se pretează în așa grad dogmei «ubi bene ibi patria» ca rasa teutonică. Nu s'a precizat însă nici cînd și de nici un scriitor — și asta e destul de caracteristic — care soiū saū vițā de german a nume are această înclinație, cel de nord, saū cel de sud, cel din centrul Germaniei, cel din Imperiū, saū cel din Austria,... nimic. Or trebuie să constatăm în urma acestei eminente întrebări imediat următorul lucru: Ramura germană din care se trag Sașii din Transilvania, precum am arătat la începutul acestui studiu, ramura așa numiților Germani de șes (Niederdeutsche), nu se desnaționalizează așa de lesne, dovadă vița Holandezilor, cari cu toată înrăurirea istorică a vecinilor de altă nație și-aū păstrat așa de bine dialectul, încît aū reușit în cele din urmă a face din graiul lor, recunoscut ca rudimentar, urît și greoiū, o limbă literară la care țin morțiș. Ba chiar disprețul general pentru această limbă a început să se prefacă astă-zī în admirație, văzîndu-se mai ales că acel limbagiū declarat de imposibil, a avut forța vitală să se perpetue pînă

în coloniile africane unde bravii descendenți, Buriș actuali, gășiaș în adversariș Britaniș, poate maiș aprigș asupritoriș în limbă decștș în ce privea dreptul lor politic. Tot așș idiomul flamand, încat am putea zice de limba franceză, puternică, cultă, se luptă din răsputeriș secoliș întregiș cu idiomul valon (dialect francez) și aceasta e și maiș mare dovadă pentru ceea ce voiș să argumentez, de oare-ce se știe din cronicile vechiș ale Transilvanieiș că o parte din Sașiiș coloniștiș auș venit chiar din regiunile locuite de aceiș Flamanziș, adică din Flandra, cu populația eiș resistentă. De aciș darș prima și cea maiș puternică obiecțiune ce rezultă de sine, că dacă este din nefericire adevărat cum că populațiunea germană din Transilvania, vorbind despre contingentul cel mare sașuș așa numițiș Sașiș, (1), merge spre peire ca rasă, aceasta încă nu înseamnă că Sașiiș se desnaționalează. Este poate un exemplu fără seamăn, în ce fel se izolează astă-ziș încă aceștiș coloniștiș în năzuința lor de a se ținea intactiș și neîmpeștritaș în limbă și moravuriș, și am trebui să trecem peste cadrul studiului de față ca să vedem din istoria acestor coloniștiș cum auș fost eiș protejașți prin drepturiș extraordinare și privilegiiș nenumărate pentru a nu fi expuși la niciș un amestec cu populațiunea indigenă. Este un capitol din cele maiș triste în is-

(1) Sunt în Transilvania și Ungaria și alțiș Germaniș adușiș maiș tîrziu de Maria Theresia, cariș merg prosperînd.

toria Românilor transilvăneni, în ce mod au fost umiliți în schimb indigenii români sute de ani de-arîndul, pentru ca să se poată desvolta în toată tica și neprihănirea rasa germană adusă în mănăsele văi carpatine. Ajunge să pomenim numai de vestitul regulament, care interzicea Românului băștinaș a sta în șes, lui fiindu-i rezervat numai codrul cu plaiurile, întocmai ca și fiarelor sălbatice. Și cu toate aceste nu a folosit la nimic nici una din aceste restricțiuni neomenoase, au venit alte vremuri și măcar că asupritul Român nu s'a îmbogățit prea mult în drepturi, dar a ieșit la iveală dreptul naturei, dreptul celui ce privia cu casa plină de copii de la poala pădurilor, la străin, desfătându-se în zidurile sale goale din șesul mănăs.

Și în adevăr se văd și astăzi încă satele bogate ale Sașilor cu privilegiu vechi împărătești, așa de exemplu pe calea de la Sibiu la Săliște. Decît în aceste sate cu case zidite de bogătași fără copii vezi azi fețe de Români veseli, intrați în această moștenire fără luptă și fără vărsare de sînge, numai prin vitalitatea Românului.

Causele peirii individului nu au a face de loc, cel puțin în cazul nostru, cu tenacitatea limbei sale și sunt sigur de aceasta, precum l'am asigurat și pe savantul meu patron, că ultimul Sas care a stat ca un sihastru părăsit în casele frumoase de zid unde l'a înlocuit apoi Românul cu claua de copii, vorbia tot așa de frumos dialectul său vechiu german, ca

și strămoșii săi de acum 800 de ani, poate cu puține vorbe adoptate de la noi și astea așa de sucite, încît numai românești nu semănau. Causele peirii individuale, precum le-a arătat interpelatorul meu, există la Germanii transilvăneni prea de mult, pentru ca, dacă peirea rasei ar fi mers în pas cu desnaționalizarea, să nu avem pînă acum un idiom de tranziție germano-român. Despre aceasta n'a aflat încă din mila domnului nici filologia germană și nici cea română, orîcît de interesant ar fi fost lucrul. Unde condițiunile etnografice au ajuns a se prezenta ca cele ce s'au ivit și se ivesc continuu între populațiunea română și germană din Ardeal, s'a isprăvit tot. Românul transilvănean mai ales, nu stă mult de vorbă dacă vecinul în inferioritatea sa arătată, are gust să se romanizeze sau nu; aci dictează legea substituirii imediate, și cel substituit, dacă mai numără între cei vii și puternici, își păstrează poate caracterul limbajului său resistant pînă în momentul fatal al peirii sale, dar vorba este că piere și dispare, iar după înlocuire este în curînd uitat. O fuzionare prealabilă a ambelor națiuni este deci aproape exclusă și cît despre limbile lor, dacă lucrul pare a prezenta oare care momente staționare, sau cum am zice *etape*, cauzele sunt de natură cu totul diferită.

Elementele române ce le-am constatat în limbajul german al Sașilor din Transilvania, nu pot nici într'un cas să se considere ca un oare-care înce-

put de închezare a ambelor limbi învecinate, căci în primul rînd ele nu sunt, cum s'a și putut chiar vedea la cele mai multe din ele, de loc de dată nouă, ci reprezintă un material de vorbe și împrumuturi vechi, poate tot atît de vechi cum sunt și coloniile germane pripășite între Români. Indată însă ce această vechime este evidentă, ar trebui înainte de toate să se presupună că, vorbele împrumutate răspund, precum se observă asta de obicei la colonisări pe scară mai întinsă, la niște noțiuni ce stau în legătură cu obiectele de prima necesitate, pe care coloniștii săi nu le-au avut de fel înainte de a descinde în noua lor patrie, sau le-au posedat sub oare-care detaliu de utilizare diferită, etc. Dar această presumpțiune aci nu încapă, mai cu seamă prin faptul că coloniștii Sași pretind, că ar fi venit deja înzestrați cu o cultură destul de înaintată, ba chiar cu deprinderi și noțiuni culturale superioare locuitorilor români indigeni. Apoi și elementele de vorbire împrumutate, aduse în ordine alfabetică în decursul acestui studiu, denotă cu totul alt-ceva. Luînd pe rînd cuvintele și formele eliptice de locuțiuni românești reprezentate prin termeni izolați, vedem în mod neîndoielnic că bagajul împrumuturilor în chestiune se referă la noțiuni abstracte din limba Românilui și nici de cum sau foarte rar la concretisări. Cu alte cuvinte, este forma simbolistică și în cît-va poetică de vorbire, bogăția de imagini sufletești intime și fine din limba noastră

care i-a isbit pe locuitorii noi veniți, îndată ce au început să se familiarizeze cu limba melodică a Românilor indigeni. Ei au desconsiderat această limbă străină, au desprețuit poate calitățile ei aparente un timp îndelungat, în fine însă au trebuit să recunoască în mod tăcut superioritatea spirituală a idiomului vecinilor lor și au adoptat una câte una vorbele românești atât de profunde ca înțeles și ca practică experimentală depusă în expresiuni parabolice, precum: bajocură, blehan, blestemat, budei, calic doche, frate de cruce, a avea de furcă, a da greș, haram, horaița, ș. a. m. d. O limbă săracă se impunea decî singură unei întregi populații străine venită cu pretenții de civilizație superioară și, ... mirare, tocmai cei bogați în limbă și cultură veche, se văzură de odată siliți a recunoaște că mai este ceva de adoptat și din ideile vecinilor români. Și au luat, cum se vede, nesiliți și fără sfială, au luat ce au putut, arătînd ei înșii că cu tot belșugul adus, tot le mai lipseaū multe pe care umilitul Român le știa încă de la strămoșii săi mari de pe malul Tibrului.

Ar fi greșit însă dacă pe baza aserțiunii mele anterioare, cum că coloniștii germani din Ardeal nu s'au desnaționalizat prin aceste împrumuturi, ar conchide că aceste împrumuturi limbistice au rămas fără orî ce influență asupra graiului resistant german. Una este să desnaționalizezi, și cu totul alta să te impui cu graiul propriu, unei limbî aflătoare

de fapt în condițiuni rezistente. Și că limba noastră s'a impus, pînă într'un grad, vom vedea îndată.

Din cele 196 de elemente constatate pînă acum ca împrumutate de Germanii coloniști din graiul nostru românesc, se repartizează cele mai multe din punct de vedere gramatical asupra celor trei părți de vorbire principale, adică asupra substantivului, adjectivului și verbului. Din punctul de vedere etimologic, materialul de termenii substantivali, mai ales, se presintă privit prin prisma particularităților gramaticii germane, ca un ce atît de curios încît dacă s'ar fi putut naște odată un idiom de fusiune româno-german, fondul limbistic originar german ar deveni un chaos cum nu l'a prezentat nici cînd vr'o limbă, fie ea cît de elementară sau amestecată. Ast-fel să luăm de pildă întîiu stocul mare al substantivelor românești împrumutate, cari sunt de genul feminin, precum: afină, bajocură, bolboană, broască, buhă, glugă, holcă, colibă, cîrjă, cloșcă, etc, vedem că forma lor nearticulată, pune pe împrumutătorii la grea încercare, prin faptul că vocala finală *ă* constitue un ce neexprimabil pentru graiul lor, cauză din care ei caută a imita acel sunet prin un *ö*, precum l'am pus la diferitele cuvinte aduse cu scrierea și pronunțarea originală în acest studiū. Prevăzute cu articolul german *die*, aceste substantive ar forma decî o nouă declinație terminată în *ö*, sau mai exact zis în *ä*. Împrumuturii ca: lulea, pălărie, putere, etc; ar forma atunci o

subdivisiune a acestei declinații curioase, din cauza nesiguranței cum are să se flecteze (în *ö* sau *e*), întocmai precum aceeași nesiguranță am văzut-o ivindu-se la cuvîntul *babă*, al cărui plural a fost luat drept singular cu alt înțeles (vezi expl. la cuv. *babă* și *docke*). Am avea apoi de exceptat cuv. ca *dulamö*, *busine*, pe care Germanii le-au luat ca masculine și le-au menținut ca atari, deși flexiunea le pune între feminine. Invers cuvîntul *hospots* (ospătărie), avînd după aparență caracter masculin, trebuia menținut de German ca substantiv feminin, acest gen fiind adoptat din românește odată cu cuvîntul însuși. Am avea în fine și feminine în *o* pur, d. e. *katzaweika*, *skurteika*, etc. etc.

Masculinele se presintă și mai ciudat.

Avem aci substantive terminate în *o*, vocală prin care împrumutătorii au căutat să substituie terminațiunea *ău* în termenii ca: *flecău*, *mutalău*, *prostălău* etc. apoi terminațiunii în *usch*, la cuvintele *tjiparusch*, *papusch*, cari își perd pe lîngă asta și caracterul lor pluralic; apoi cuvinte ca *opints* unde se perde și genul și numărul orig. românesc.

La aceste cuvinte, deși s'a pus în nomenclatură întocmai ca la autorul germ. terminația *ö*, lucrul, acesta este ca pronunțare un ce imposibil pentru German, pentru care cuvînt el îl prefăce pe *ă* în *a* sau *i*. Apoi terminațiunii în *je*, ca la *kostje* (*costeiū*) și *holtje* (*holteiū*), precum și multe altele nu mai puțin grele de asimilat, cum le-am văzut de pildă în

substantivele masculine ca: *capu*, *popa*, *horaitz*, *siretle*, *kalik*, *pițgoiū*, *taister*, *verdets*, ș. a. Afară de asta mai vin substantivele compuse ca: *papă-laptje*, *tsine-mintje* și vestitul plural în *s* la care încliră toate jargoanele germanice, ca *bubes*, *bumbes*, *botes*, precum și forma de tot nouă în *i*, ca la cuvintele împrumutate *parali*, *ikri*.

Maî puțin variate, dar destul de curioase sunt împrumuturile adjectivale. Aci predomină cu consecvență terminațiunea germană ig muiată în *ich*. Așa: *ameritich*, *bjetich*, *blestömätich*, *iutich*, *per-tich*, etc. Pe lângă aceasta, terminațiunii cu caracter român de pildă în *os*, d. e. *burduhos*, pe cari Germanul le pronunță uneori *es*, ca la cuvintele *nebuntes*, *pukles*, adoptînd uneori la adjectivale sale imitațiunea acestei terminațiunii d. e. la *stinkes*.

În fine urmează formele verbale împrumutate întîi cu terminațiunea tipică în *in* care nu este de cît *i* românesc din conjugăția a patra, precum: *belin*, *powestin*, *propedin*, *sswurlin*, etc. apoi în *an* pentru conj. I (a) precum: *ferlepadan*, *predan*, *sspurkan*, *sich waitan*, etc. în fine terminațiunii consonantice, în aparență mute ca: *flurn*, *betsn*, sau lungite în aparență prin un diftong, ca *fuskein*.

Privite pe categoriile gramaticale, elementele împrumutate denotă că înrîurirea limbei române de și există de fapt, este în schimb însă un început prea minim și întărește aserțiunea noastră, că nu poate fi vorba de o desnaționalizare a idiomului ger-

man din Transilvania ci că avem a face cu un număr interesant însă restrîns de împrumuturi din limba română, realizate din necesitatea pasageră și cu fond aproape peste tot abstract. Pentru a mă convinge și mai mult dacă este așa, am cercetat și poeziile populare, cîntecele, zicătorile, strigăturile, ghicirile și diferitele jocuri de vorbe tradiționale ale Sașilor și trebuie să mărturisesc că nu am găsit nimic împrumutat de la noi, ceea ce întărește în mod decisiv argumentul că împrumuturile limbistice pe care le-am constatat și înșirat în acest studiu nu sunt nici într'o legătură cu o chestie de desnaționalizare oare-care. Un singur lucru totuși am găsit în colecțiunile de poezie populară și materialul folcloristic consultat, care la primul moment pare a fi o probă pentru contrarul lucrului. Sunt termenii caracteristici cu care numesc Sașii pe Români adică Blach și Blechin (de la Walach), apoi numirea de Blecheltshi pentru fata românească Blesslant pentru România și ca derivat de tot curios, forma verbală ferblesn care va să zică a se valachisa (walachisch werden). În acest din urmă termen am fi în drept să vedem un fel de mărturie din gura colonistului german însuși cum că pericolul de romanizare bate la ușe.

Am căutat să mă informez chiar de la Sași asupra raporturilor respective între Români și coloniștii germani din regiunile orașului Bistrița, și pe cît am aflat, se pare că se întîmplă casuri unde

Sașii singuri, și anume sexul cel frumos, nu așteaptă peirea neamului propriu, ci se căsătoresc cu feciori români. Or asta se face probabil în ciuda placului rudelor și a comunei, căci nu de giaba s'a stîrnit pe lîngă verbul acesta nostim ferblesn și cîntecul perhorescent săsesc despre felul cum își tratează Românul nevasta. Acest cîntec pe care l'am aflat în menționatele colecțiuni de poezii populare chiar în cîte-va versiuni diferite, constituie un fel de memento de amenințare pentru gingașele Săsoaice cari sunt pe cale a se valachisa și sună cam așa:

«Da der Blach die Blechen slach,
Slach e se mit dem Assigkrach,
Da se năt wold bleibm,
Juacht er se tsem teubm.»

care cam vrea să zică pe românește: «Cînd își bate Valachul pe Valachă, o plesnește cu urciorul de oțet și văzînd că ea nu mai vrea să stea la dînsul, o gonește la dracul».

Poesia e gingașă de tot, nici vorbă, decît și înfelesul este foarte instructiv ca fond amenințător. Pare însă că obiceiul ferblesenului devine tot mai adevărat și cîntecul tot mai anecdotic.

